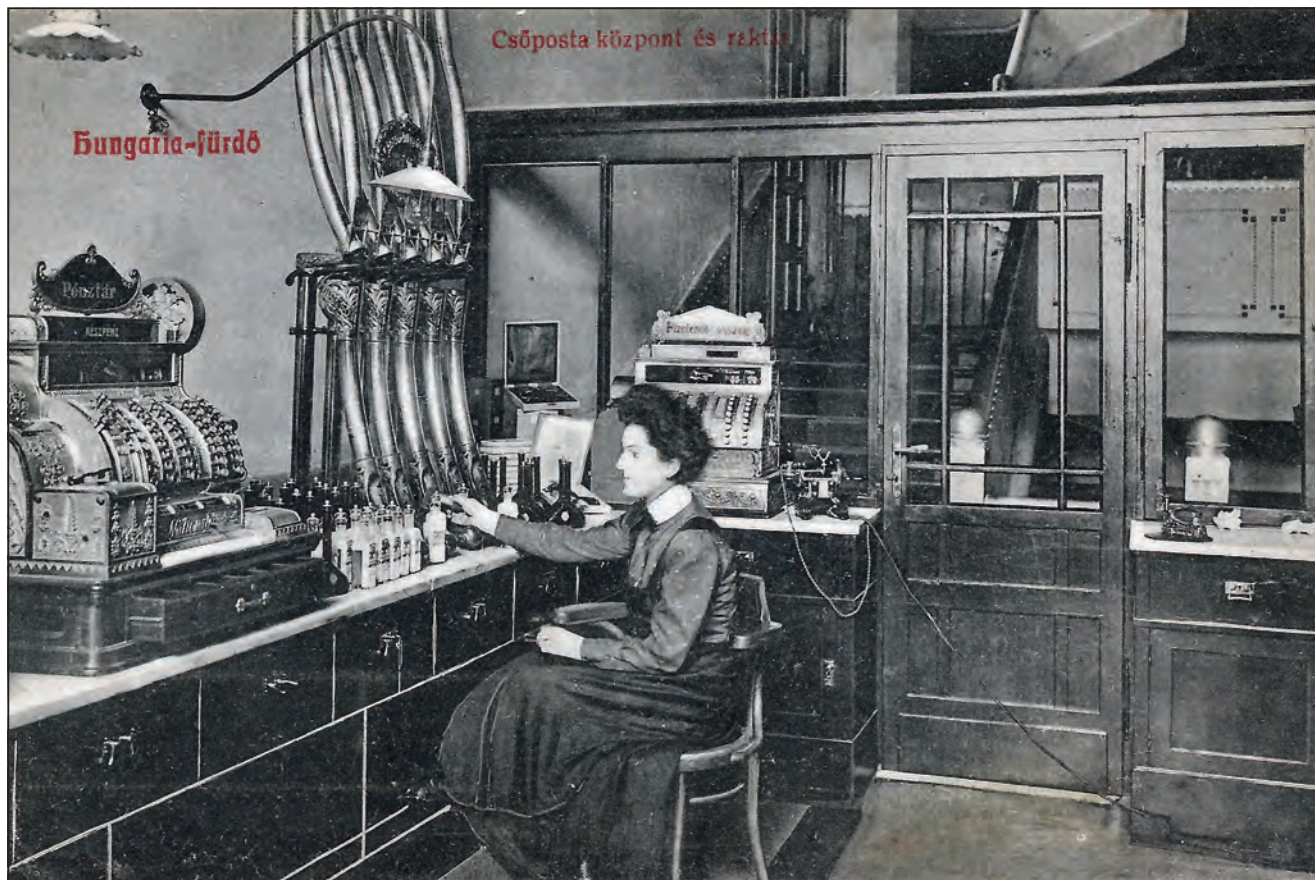

Feltámad a csőposta?

Szántó András

Kezembe került néhány éve egy különleges képeslap a Continental szálloda és a Hungária fürdő csőposta-központjáról. Utánanéztem s kiderült, hogy az 1880-as évektől kezdett elterjedni Budapesten az akkor világújdonságnak számító technikai megoldás, s nem csak a posta, de más intézmények üzenő rendszereiben is.

Hungária-fürdő csőposta-központ

Szinte természetes, hogy a csőposta is Londonban jelent meg először: 1858-ban. Nem sokkal később nevet kapott: 1863-ban Pneumatic Despatch Railway-ről beszélt, aki emlegette vagy írt róla. Fő célja elsősorban a pénzvilág híreinek és küldeményeinek gyors, teljesen zárt és biztonságos továbbítása volt. De a posta-szervezetek és más intézmények idővel átvették az ötletet, fölépítve saját rendszereiket.

A találmányra hamar felfigyelt a korszenialis feltalálója, Nikola Tesla is. A szerb származású fiatal zseni 1874-ben elvonult a világtól, betegségét a hegyekben, erdőkben barangolva gyógyította – eredménnyel. Amikor visszatért szerettei körébe (édesapja ötgyermekes ortodox pap volt), újra úttörő technikai megol-

dásokon kezdte törni a fejét. Többek között egy interkontinentális csőpostát tervezett, amely Európa és Amerika között szállította volna (hidraulikus elven) a küldeményeket. Ez az ötlete azonban papíron maradt.

Amerikából vissza Európába

A találmány diadalútját nem lehetett megállítani. Különösen Amerikában terjedt viharos sebességgel, amit a hajdani tudósítók a felhőkarcolókkal magyaráztak, hiszen „ki szaladgálna le-föl ennyi emeleten pár szál irattal, ha azt fél perc alatt felküldheti a 65. emeletre!” Európa nagyvárosaiban főleg a kereskedelemben, az egyre nagyobbá váló áruházak gyakorlatában hódított. Egy 1913-as tudósítás szerint: „Ma már a világaruházak

a csőposta rendszert veszik segítségül a közönség kényelmére. Minden kiszolgáló asztalon ott van a csőposta berendezés egy küldő-csőve. A vevő a kapott jegyzéken feltüntetett összeget ott nyomban lefizeti, esetleg nagyobb pénzt ad oda, mint amekkora a vásárolt áruk összege, ez esetben a kiszolgáló alkalmazott a letett pénz nagyságát is rávezeti a jegyzékre. Ezt a jegyzéket és a pénzt a csőposta beviszi a központi pénztárba, a vevő pedig átmegy a kiadó asztalhoz, ahol a pénztárból visszaérkező nyugtázott számlajegyzék alapján, a vevő kezében levő ellenjegyzék átadása ellenében, a visszajáró pénzt, a becsomagolt árut is átveheti.”

(Forrásom, ahogy a következő hosszabb idézet is, a Huszadik század weboldal: az első 1913. április 20-i, a második 1907

novemberi keltezésű. Az oldal szerkesztői szokásuk szerint nem adják meg a lapok címét, így én sem tudok pontos hivatkozással szolgálni.) Hát a fentebb ismertett gyakorlathoz képest úgy tűnik, a mai áruházak vagy száz évnnyit visszafejlődtek, különösen ha a karácsonyi csúcsforgalmat nézzük...

A csőposta postai használata szorosan kapcsolódott a régebbi távírdákhoz, annak fejlettebb változatát jelentette. Budapesten 1907 májusában jelent meg egy tudósítás a központi távírda megnyitásáról:

„E napokban adták át a forgalomnak az új távíró géptermet, mely a főposta épület harmadik emeletének Párizsi- és Koronaherceg utcai oldalát foglalja el.

Az új gépterem teljes hossza 93 méter, szélessége 16 méter és magassága 10 méter; tetőszerkezete Zielinszky tanár tervei szerint vasbetonokból készült: belső berendezése úgy technikai, mint higiénikus szempontból páratlan.

A távíratok felvételére és továbbítására 80 db Hughes (betűnyomó) gép és 120 Morse készülék szolgál, szükség esetén azonban többet is fel lehet szerelni. Úgy az érkezett és kézbesítendő, valamint a gépteremben az egyes csoportok között a gépekhez továbbítandó távíratokat légnyomású csőposta

szállítja (...) A mellékhelyiségek méltán sorakoznak a gépterem mellé; a bútorzat itt is, mint az egész berendezés, festés stb. magyar stílusban van tartva, a hálóteremben 20 ágy áll az éjjeli szolgálatban egymást felváltók rendelkezésére.

Miután a távírdánál állandóan körülbelül 300 hivatalnok van szolgálatban, szükség van étkező helyiségre is, mely szintén a legjobban van berendezve.

Az építést Ray Rezső műépítész s a technikai építést Paskay Bernát posta- és távírda mérnök vezette.

Büszkeséggel mondhatjuk, hogy ilyen távíró központja egy országnak sincs!”

Továbbszolgálók...

A mai Budapest egyik ékessége és érdekessége az újjáépített, korszerű Continental Hotel, mellyel az alkotók helyreállították és újratertették a 20. század eleji Budapest egyik legszebb szecessziós szálloda- és fürdőépületét. (A ház történetéről és megújulásáról részletes cikket közölt a BUDAPEST 2009/1. száma.

A Dohány utcai szálloda története névrokonától (Nádor u. 22.) teljesen eltérő szálon indult. Elődje az 1820-as években született. Ekkor a Hungária fürdő helyén lévő telek tulajdonosa, Gamperl

András selyemkereskedő kútásás közben ásványi sókban gazdag hideg vizet fedezett fel, s 1827. május 23-án megnyitotta a Gamperl-féle Vasfürdőt. Az 1838-as pesti árvíz azonban elmosta ezt az első épületet, a helyén emelt újat az 1840-es évektől kezdték Hungária néven emlegetni a pestiek.

1897-ben a Ringer család vásárolta meg a több fürdőszobával, négy vendégszobával és pihenőkerttel is rendelkező intézményt, és a kor követelményeinek megfelelő, modern komplexummá alakította át. A Nyár utca felől nyílt a kő-, a hatvan kád- és a négy gőzfürdő, a Klauzál utca felől pedig a gyógyvizet népfürdő várta a vendégeket, ezeröttszáz kabinnal, büfével és külön, úgynevezett „divatoszállal”.

1907-ben Ágoston Emil készítette terveket a 44. számú telken felépítendő impozáns, korszerű palotához, de a többemeletes, bécsi szecessziós stílusú épületet csak 1910-ben adták át. A technikai berendezésekben is a legkorszerűbb újdonosságokat igyekeztek alkalmazni. Feltehetően ekkor valósult meg az új csőposta berendezés is, melynek nagyon sokan a csodájára jártak. A konkurens fürdők és szállodák vezetői a legtöbb esetben csak irigykedve nézték a „masinát”, mert az

Üdvözlét
a
„Hungaria-fürdő“-ből!

Hungaria-fürdő Budapest.

Részlet a népgőzfürdőből : Buffet.

A Magyar Rádió csőposta rendszere

Novotny Zoltán sportriporter cikket küld

ára még meglehetősen magas volt. Réz csőrendszerét, a küldő és fogadó állomást Németországból kellett importálni.

A Hungária fürdő Buffet-ben (azaz a Népfürdő büféjében) is készült egy fotó, melyen jól látszik két másik érdekesség – az egyik a hátfal a rengeteg réz „tűskével”, melyeken az elmosott poharakat cseppmentesre tudták szárítani. Ez a módszer költséges és helyigényes volta miatt a húszas évekre teljesen eltűnt. A másik a forrásvíz- és/vagy sörcsapok nagyon igényes és modern formájú kivitelezése (sárgarézből), ez a színvonal a hasonló üzletekben meglehetősen ritka volt ez idő tájt.

„Ha megmagyarázzuk most már a csőposta berendezés alapelvét, a legbonyolultabb csőposta hálózat berendezést is azonnal megérti az olvasó. Kétféle csőposta rendszer van. Légnnyomással és légszívással működő. Mindegyik rendszer lehet kézi erővel vagy gépi erővel hajlott szerkezet segítségével működő berendezés, végül mindegyik berendezés lehet egycsővű vagy népiesebben egyvágányú, vagy kétvágányú, azaz kétcsővű. Az egyik csövön tudniillik jön, a másikon megy a levél vagy más küldemény. A készülék egy sima belső részű cső, amelybe egy pontosan beillő fémdobozt helyezünk. Ha a csőben lévő fémdoboz tetejére levegőnyomást alkalmazunk, az akadály nélkül tovasikló fémdoboz a levegő nyomása következtében elérkezik addig a pontig, ameddig a nyomás erőssége hajtja.”

Mielőtt végleg elsratnánk és az 1910-es évekre eltűntnek nyilvánítanánk a módszert, említsük meg a hajdani Magyar Rádiót, ahol hosszú évtizedekig kitűnően működött a csőposta. A Fortepan oldalon található két kép a Rádió és Televízió Újság 1969-es számából; az egyikben *Novotny Zoltán* sportriporter készül egy cikket küldeni a stúdióba (vagy a nyomdába – ha újságban is megjelent). Biztos vagyok abban, hogy a szerkezet még megvan a romossá pusztított épületben: megmenthetné egy múzeum.

A tárgyban legérdekesebb, egész Európában feltűnést keltő hír 2012 augusztusában röppent fel a prágai csőposta újraindításáról. Ez volt az egyetlen épségben és működőképes állapotban fennmaradt eredeti, régi berendezés világon.

Az akkor 125 éve, 1887. augusztus 6-án üzembe helyezett csőposta a múlt század kilencvenes éveinek elejéig működött teljes kapacitással, egészen a 2002-es nyári árvízig használták. *Ivo Mravinac*, a Cseh Posta szóvivője elmondta, hogy a csehszlovák postai és távközlési szolgáltatók 1993-as kettéosztása után a prágai csőposta a cseh Telekom, a mai Telefonica O2 tulajdonába került.

A Telekom hosszú ideig nem tudott mit kezdeni vele, működőképes állapotát azonban megőrizte. Hosszú tárgyalások után 2012 tavaszán egy magánvállalkozó megvásárolta a rendszert. Az új tulajdonos, *Zdenek Drazil* azt állítja, hogy konkrét tervei vannak fejlesztésével kapcsolatban. Nagyon hasznos lehet – állítja – az

iskolák számára: működési elvei kitűnő segédeszközt jelenthetnek a fizikai törvények tanításában.

Van jövője!

Vagyis, noha már évtizedekkel ezelőtt ki kellett volna múltnia ennek a bő százötven éves technikának, mintha kezdene újra másodvirágzását élni. A számítógépekkel kontrollált csőrendszerben légnnyomással vagy vákuum révén továbbítják a küldeményeket. Egy ilyen hálózatot Londonban a 2000-es évek elején állítottak üzembe, de az elmúlt évtizedben világszerte számtalan helyen kezdték használni high-tech változatát. Egyes hálózatok több száz állomással is rendelkeznek, több kilométernyi csövet foglalva magukba.

Budapesten is működnek egészen új rendszerek. Az egyik a Honvéd Kórházban, mely teljesen új épületben, nagyon korszerű felszereltséggel nyitotta meg kapuit néhány évvel ezelőtt. A vér-, és egyéb minták gyors továbbítása a laboratóriumba, a leletek szállítása az osztályokra az orvosokhoz, a gyógyszerek rendelése és továbbítása – rövidebb idő, megspórolt munkaerő.

A másik budapesti alkalmazás részben a felújítás, részben az új elemekkel való kiegészítés példája. Az Országgyűlési Könyvtárban (a Parlament épületében) meglévő, muzeális értékű csőpostát az 1913–14. évi rekonstrukció során felújították, s ez ma is működik. Feladata az olvasói kérések teljesítésének gyorsítása. ●